

Netržní rizika v životním pojištění

Autor prezentace:

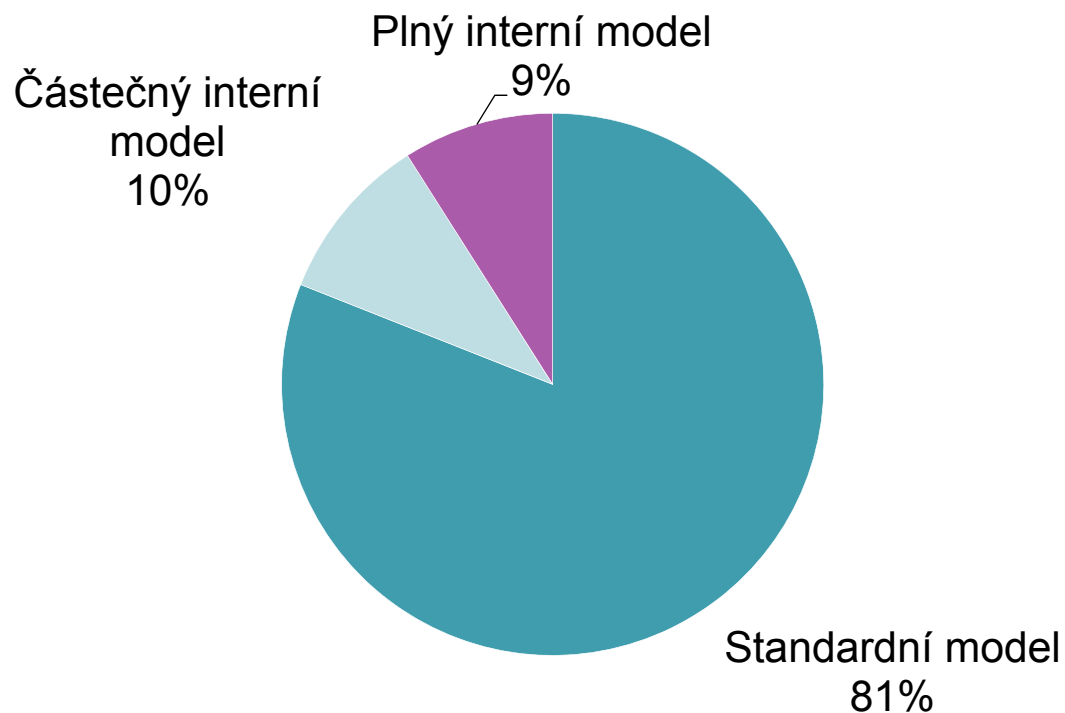
Robert Meixner

CEE Risk and Actuarial Services

KPMG Central and Eastern Europe Ltd.

Výpočet požadovaného kapitálu v CEE

Způsob výpočtu požadovaného kapitálu

(Solvency II Readiness Survey in Central and Eastern Europe)

Interní model a Solventnost II

Netržní rizika v životním pojištění

- Riziko úmrtnosti (dlouhověkosti)
- Riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti (Riziko morbidity)
- Riziko nákladů v životním pojištění
- Riziko stornovosti

Testování interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

Interní model v Solventnosti II – obsah interního modelu

Kapitálový požadavek odpovídá hodnotě v riziku (VaR) vlastního kapitálu na hladině spolehlivosti 99,5 % v časovém horizontu 1 roku

Interní model musí:

- Pokrýt všechna materiální rizika
- Brát v úvahu finanční garance a smluvní opce
- Obsahovat očekávané výplaty, garantované i negarantované
- Brát v úvahu budoucí opatření vedení (management actions), pokud je odůvodněné je očekávat v daných situacích
- Brát v úvahu techniky snižování rizika (Risk mitigation techniques)

Interní model může obsahovat vlastní metodologii diverzifikace rizik

Interní model v Solventnosti II - některé požadavky

Požadavky na data použitá v interním modelu (přesná, kompletní, vhodná)

Požadavky odhad pravděpodobnostních rozdělání:

- Musí být založen na současných a věrohodných datech a na realistických předpokladech
- Použití adekvátních, použitelných a relevantních metod
- Použité metody musí být konzistentní s výpočtem technických rezerv

Metody musí být přizpůsobeny použitým datům

Interní model musí zachytit všechny relevantní charakteristiky vlastního rizikového profilu

Požadavky na výstupy modelu:

- Výstupy musí odrážet změny rizikového profilu společnosti
- Výstupy modelu musí být stabilní
- Povaha výsledků musí být transparentní

Interní model v Solventnosti II – údržba interního modelu

Funkce řízení rizik

Zdroje zisků a ztrát (Profit and loss attribution)

Ověřování platnosti interního modelu (Validation standards)

Dokumentace interního modelu

Prokázání role interního modelu v řídicím a kontrolním systému (Use test)

Kontrola funkčnosti interního modelu v čase

Interní model v Solventnosti II – role dohledu

Interní model musí být schválen orgány dohledu (v případě skupin na lokální i skupinové úrovni)

Orgány dohledu schvalují koncepci změny interního modelu (model change policy)

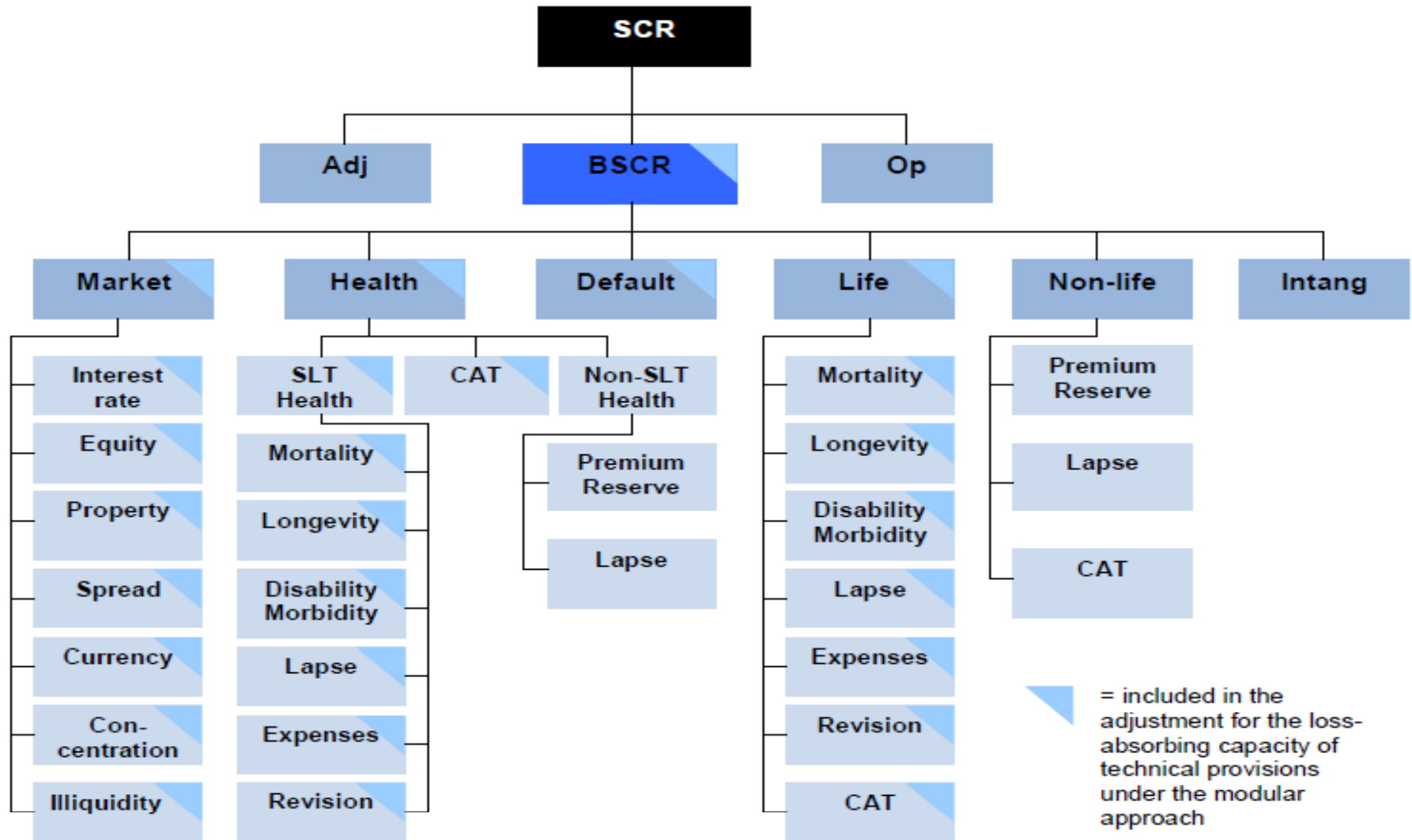
Orgány dohledu přezkoumávají soulad interního modelu se SII na průběžné bázi

Ověření kalibrace a specifikace (výpočet na srovnávacím portfoliu a na jiných předpokladech)

Požadavek interního modelu v oprávněných situacích

Interní model, rizikové moduly

Interní model, životní netržní rizika

- a) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze změn úrovně, vývoje nebo volatility měr úmrtnosti, kdy zvýšení míry úmrtnosti vede ke zvýšení hodnoty pojistných závazků (riziko úmrtnosti);

Interní model, životní netržní rizika

- a) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze změn úrovně, vývoje nebo volatility měr úmrtnosti, kdy zvýšení míry úmrtnosti vede ke zvýšení hodnoty pojistných závazků (riziko úmrtnosti);

Interní model, životní netržní rizika

- a) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze **změn úrovně, vývoje nebo volatility měr úmrtnosti**, kdy zvýšení míry úmrtnosti vede ke zvýšení hodnoty pojistných závazků (riziko úmrtnosti);

Interní model, životní netržní rizika

- a) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze změn úrovně, vývoje nebo volatility měr úmrtnosti, kdy zvýšení míry úmrtnosti vede ke zvýšení hodnoty pojistných závazků (riziko úmrtnosti);
- b) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze změn úrovně, vývoje nebo volatility měr úmrtnosti, kdy snížení míry úmrtnosti vede ke zvýšení hodnoty pojistných závazků (riziko dlouhověkosti);
- c) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze změn úrovně, vývoje nebo volatility míry invalidity, míry chorobnosti a míry nemocnosti (riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti);
- d) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze změn úrovně, vývoje nebo volatility nákladů vzniklých při správě pojistných a zajistných smluv (riziko nákladů v životním pojištění);
- e) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících z kolísání úrovně, vývoje nebo volatility revizních sazeb uplatňovaných na důchody, které jsou dány změnami v právním prostředí nebo zdravotním stavu pojištěných osob (riziko revize);
- f) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze změn úrovně nebo volatility míry storna, míry ukončení, míry obnovení a míry odbytného u pojistných smluv (riziko storen);
- g) rizika ztráty nebo nepříznivé změny hodnoty pojistných závazků vyplývajících ze značné neurčitosti předpokladů při tvorbě cen a stanovení rezerv v souvislosti s mimořádnými nebo zvláštními událostmi (životní katastrofické riziko).

Netržní rizika v životním pojištění

Interní model a Solventnost II

Netržní rizika v životním pojištění

- Riziko úmrtnosti (dlouhověkosti)
- Riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti (Riziko morbidity)
- Riziko nákladů v životním pojištění
- Riziko stornovosti

Testování interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

Netržní rizika v životním pojištění

Jaké ztráty může pojišťovna utrpět během jednoho roku?

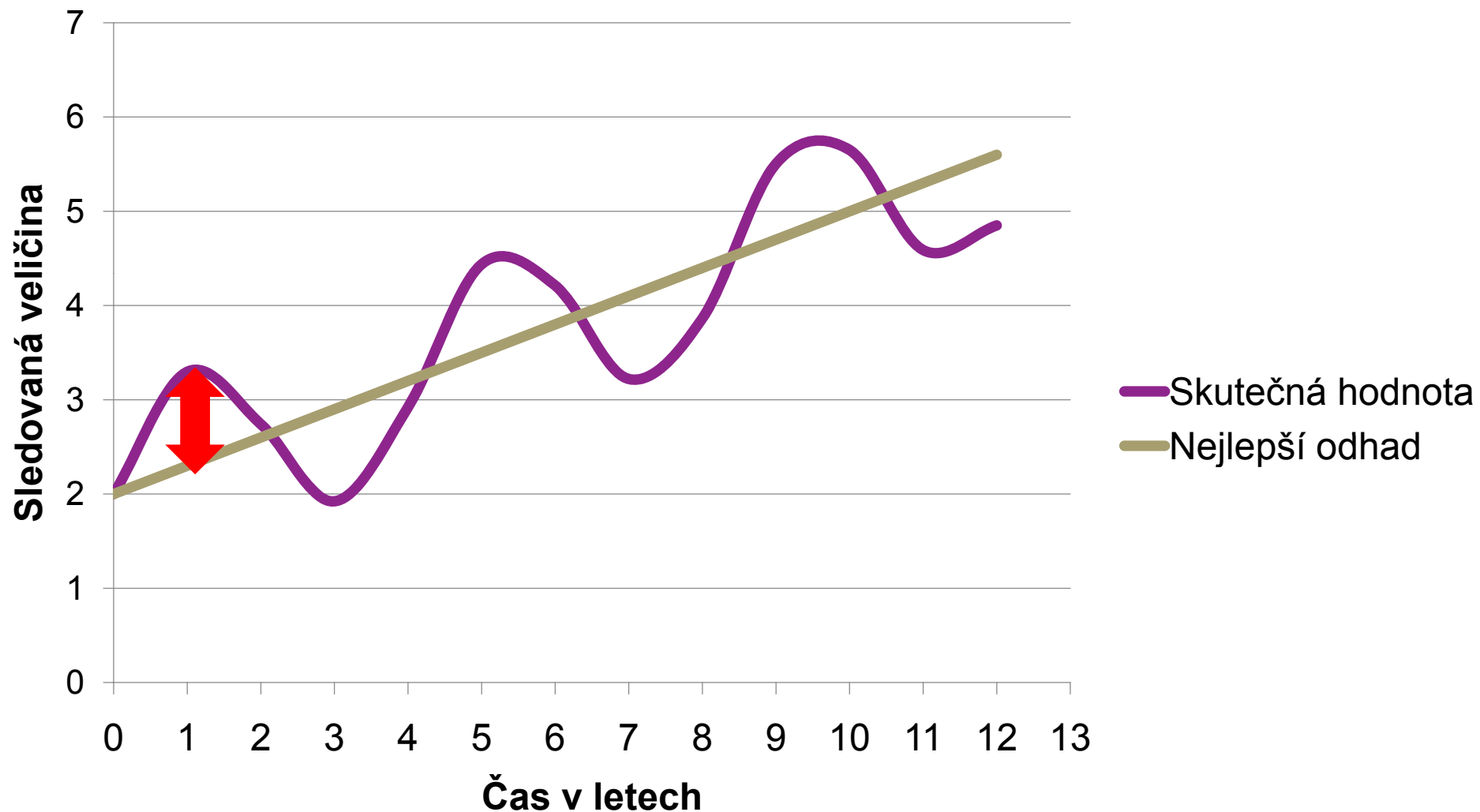
...přímé škody (rozdíl mezi očekáváním a realitou) a škody v důsledku přecenění rezerv (změna předpokladů)...

Každé z rizik je podle definice rozděleno na:

- Riziko volatility (krátkodobý efekt)
- Katastrofické riziko (krátkodobý efekt)
- Riziko změny úrovně nebo vývoje předpokladů (dlouhodobý efekt)

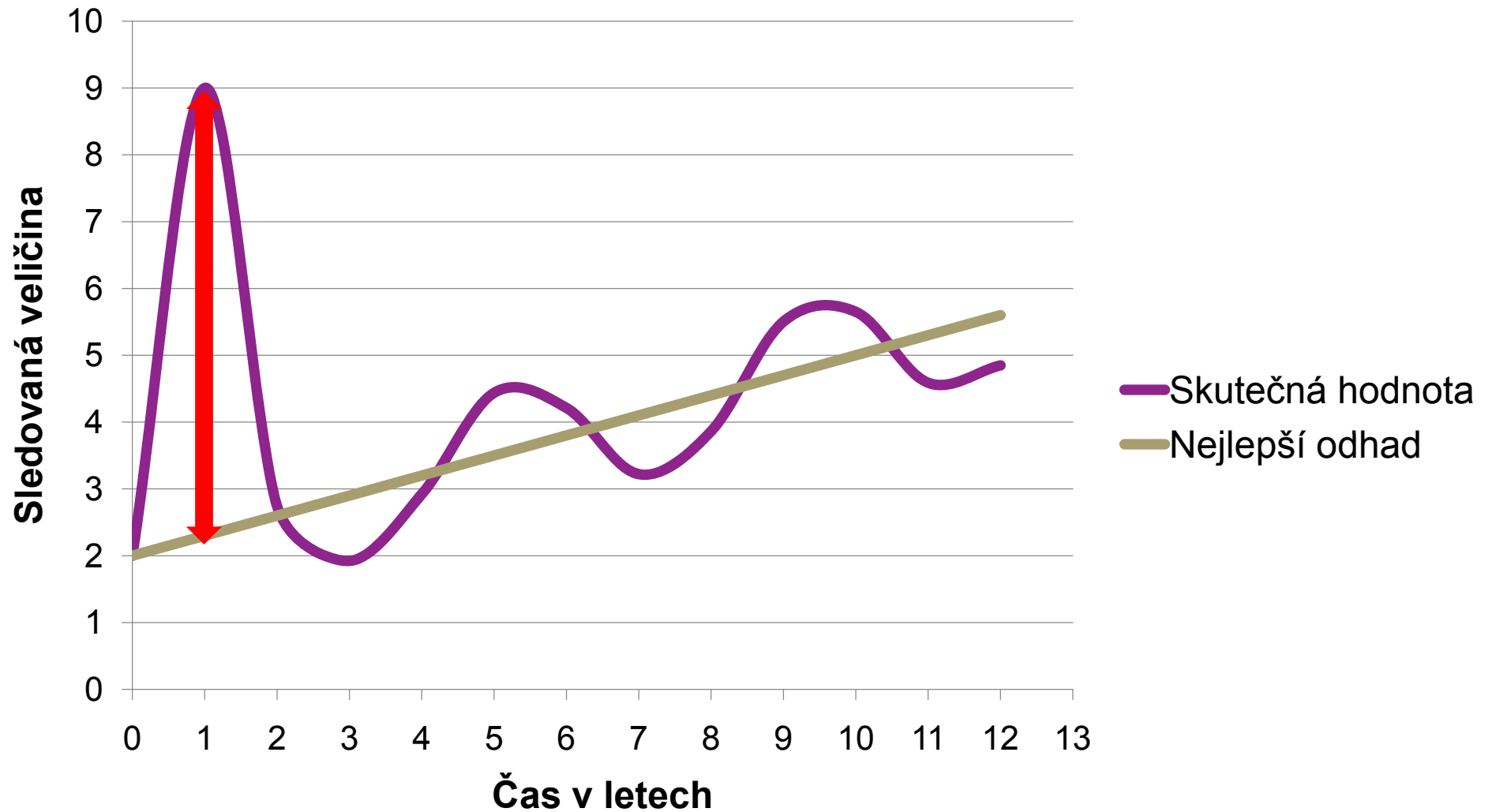
Riziko volatility

Riziko volatility

Katastrofické riziko

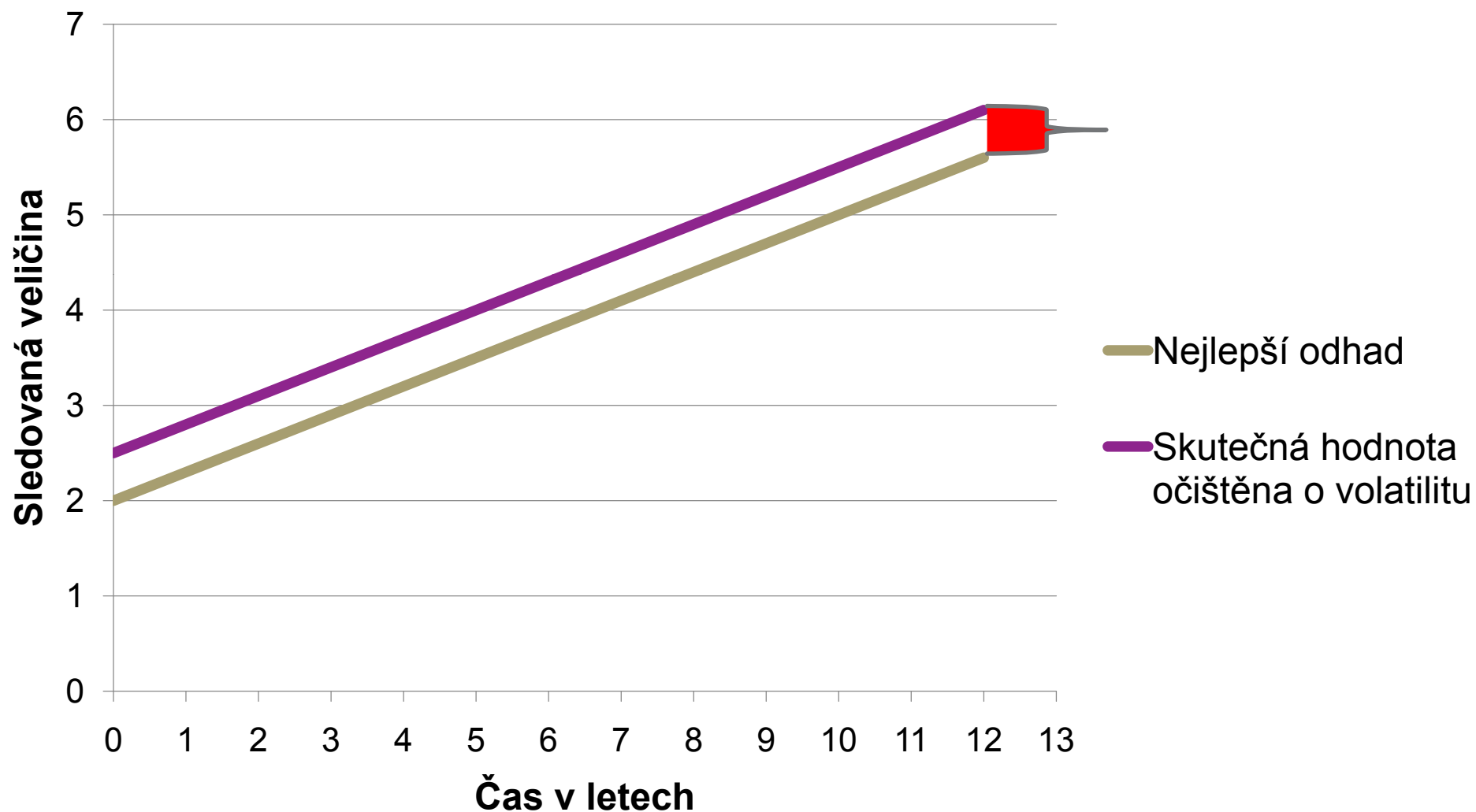
Katastrofické riziko

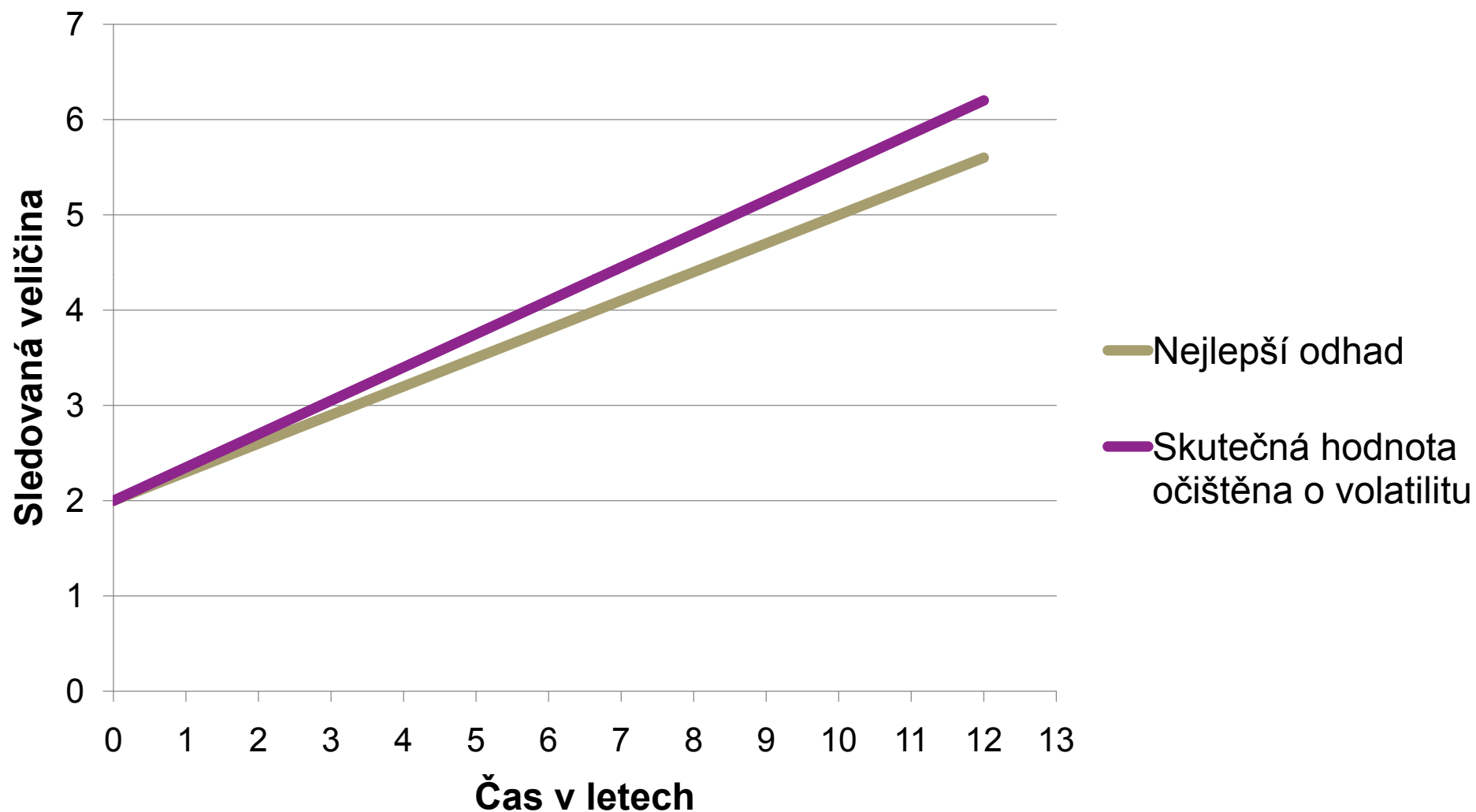
Riziko změny úrovně předpokladů

Riziko změny úrovně předpokladů

Riziko změny vývoje předpokladů

Riziko změny vývoje předpokladů

Netržní rizika v životním pojištění

Obecné přístupy výpočtu požadovaného kapitálu:

- Stochastický výpočet pomocí cash flow modelu
  - Vstupní předpoklady vstupují do modelu v podobě pravděpodobnostního rozdělení
  - Požadovaný kapitál je přímo 99.5% VaR výsledného pravděpodobnostního rozdělení zisku
- Deterministický výpočet pomocí cash flow modelu
  - Kalibrace šoku na vstupní předpoklady
  - Požadovaný kapitál je rozdílem NAV pro šokovaný scénář a scénář daný nejlepším odhadem předpokladů (změna)
- Analytický výpočet bez použití cash flow modelu
  - Možný u krátkodobých rizik, například pro riziko katastrofické úmrtnosti

Riziko úmrtnosti

Interní model a Solventnost II

Netržní rizika v životním pojištění

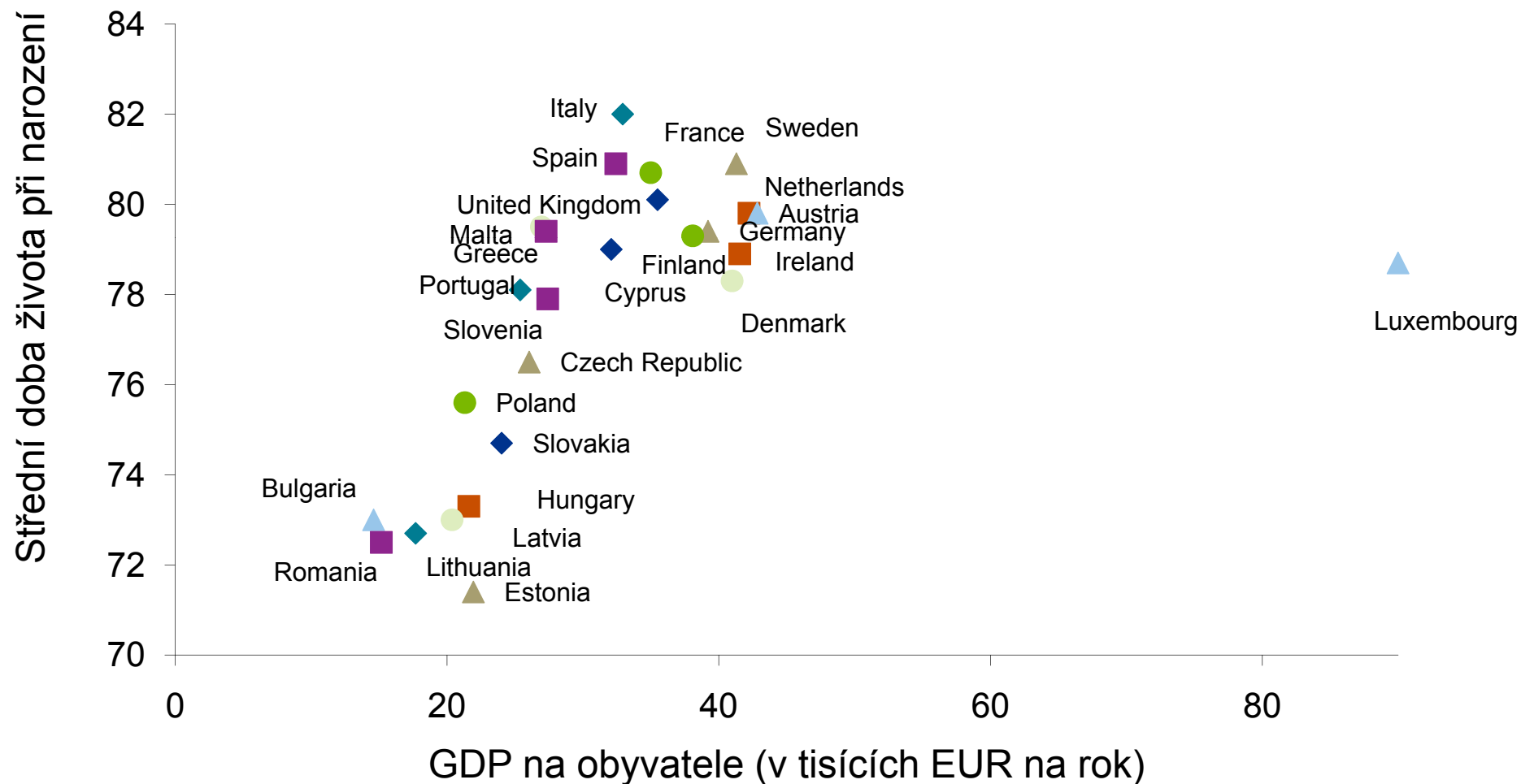
- **Riziko úmrtnosti (dlouhověkosti)**
- Riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti (Riziko morbidity)
- Riziko nákladů v životním pojištění
- Riziko stornovosti

Testování interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

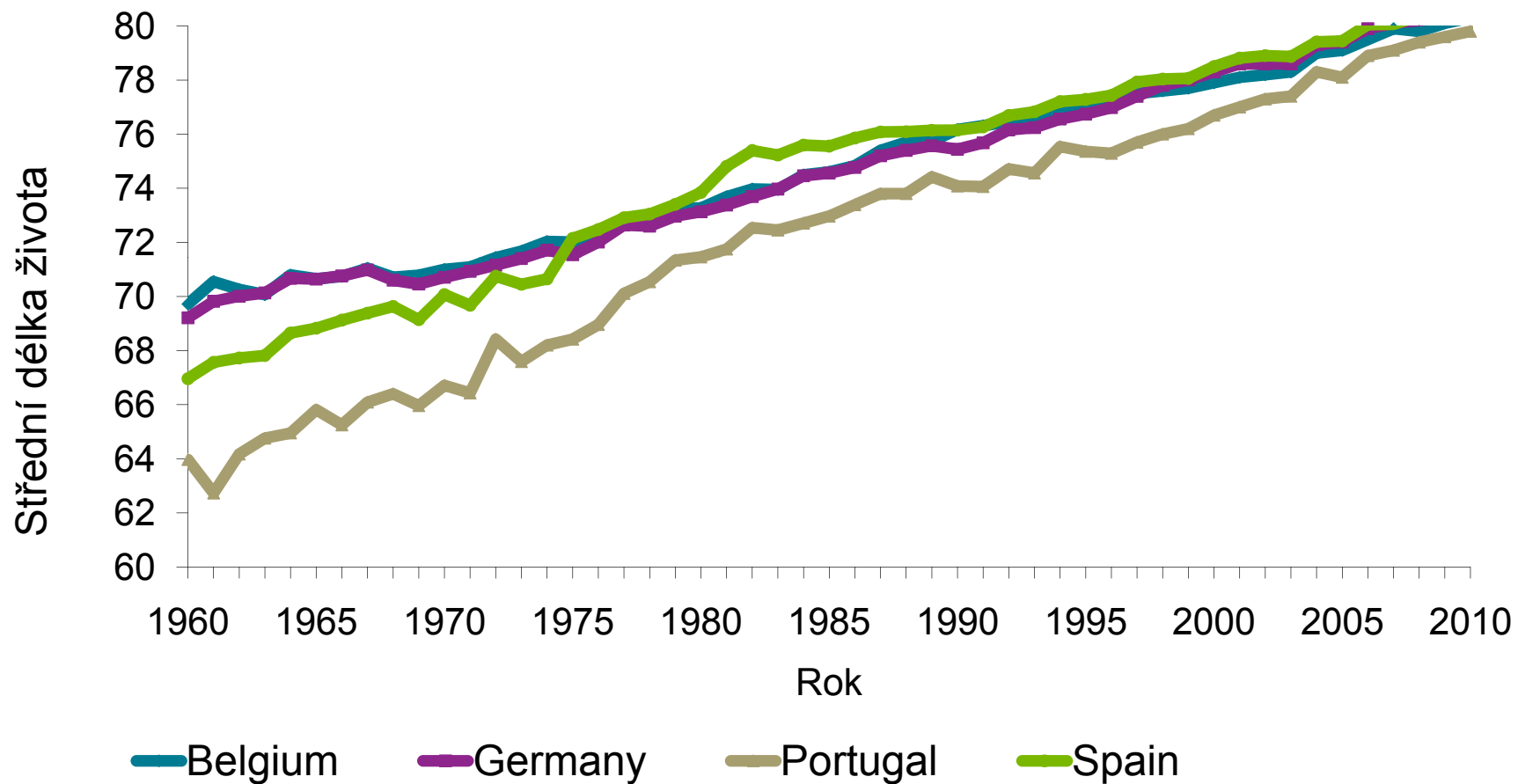
Vývoj úmrtnosti ve vybraných státech

Souvislost střední doby života a bohatství

Vývoj úmrtnosti ve vybraných státech

Vývoj střední délky života ve vybraných zemích

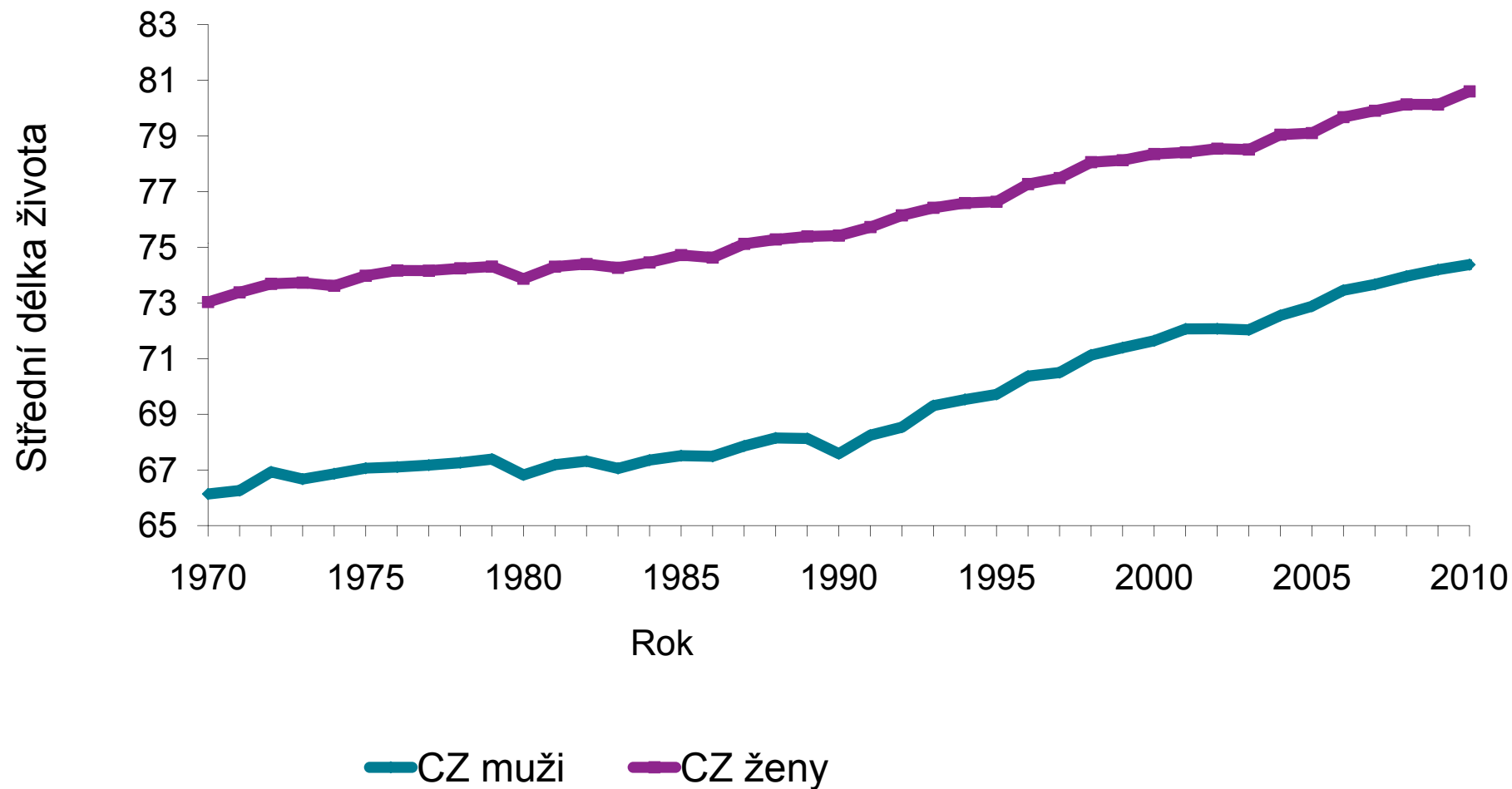
Riziko úmrtnosti

Riziko volatility úmrtnosti

- Vhodnost alternativního rozdělení na 1 pojistné smlouvě (pravděpodobnost úmrtí závislá pouze na věku a pohlaví pojištěného) => Binomické rozdělení pro portfolio => aproximace skrz Poissonovo rozdělení

Vývoj úmrtnosti v Česku

Vývoj střední délky života v Česku

Riziko úmrtnosti

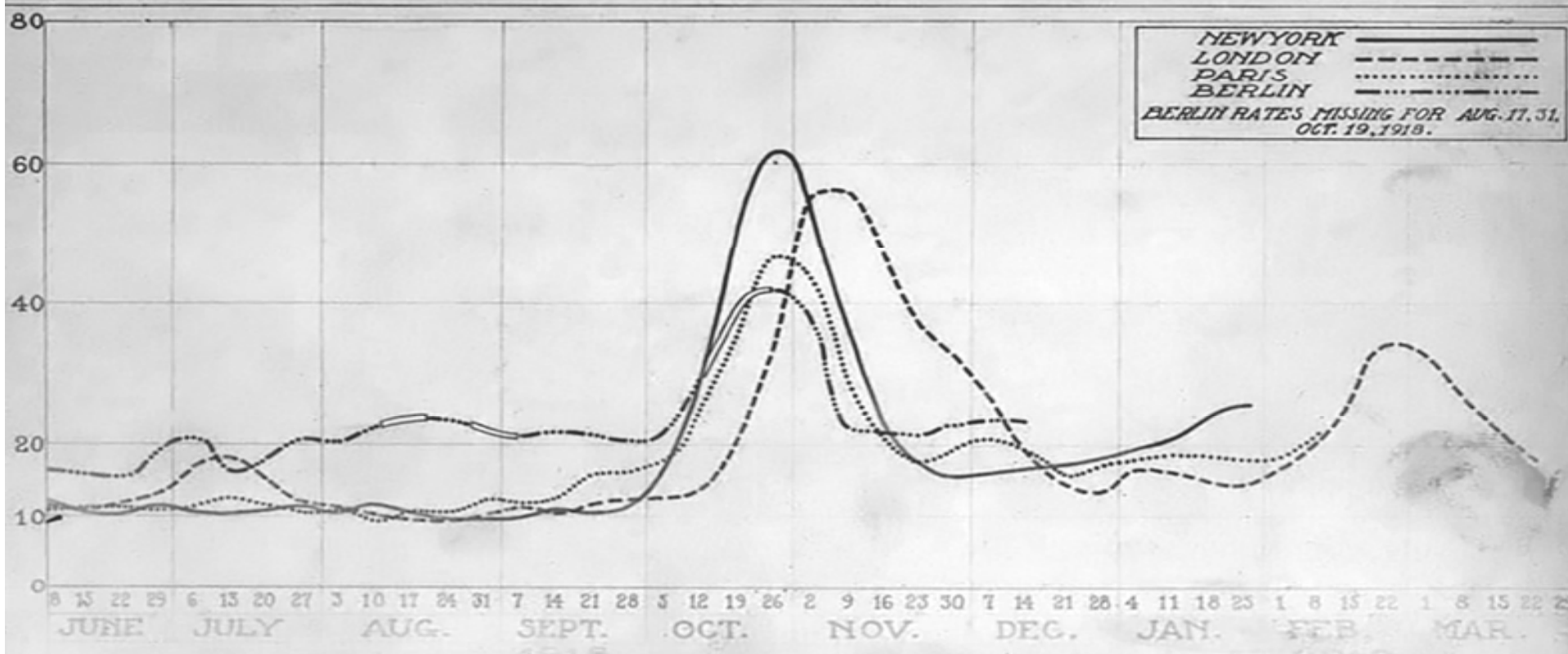
Životní katastrofické riziko

- Výpočet často založen na zkušenosti se Španělskou chřipkou
- Katastrofický scénář vyjádřen jako aditivní zvýšení úmrtnosti
- Riziko koncentrace musí být monitorováno

Riziko úmrtnosti

INFLUENZA PANDEMIC MORTALITY IN AMERICA AND EUROPE DURING 1918 AND 1919

DEATHS FROM ALL CAUSES EACH WEEK
EXPRESSED AS AN ANNUAL RATE PER 1000

Riziko úmrtnosti

Riziko změny úrovně úmrtnosti

- Závislé na metodě použité k odhadu úrovně úmrtnosti

Riziko změny vývoje úmrtnosti

- Závislé na metodě použité k odhadu vývoje úmrtnosti
- Vyšší úroveň nejistoty

Riziko morbidity

Interní model a Solventnost II

Netržní rizika v životním pojištění

- Riziko úmrtnosti (dlouhověkosti)
- **Riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti (Riziko morbidity)**
- Riziko nákladů v životním pojištění
- Riziko stornovosti

Testování interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

Riziko morbidity

Problém dostupnosti a kvality statistik

Závislost na typu pojistného krytí (typ morbidity)

Riziko volatility morbidity

- Vhodnost modelování pomocí Binomického a Poissonova rozdělení

Katastrofické riziko morbidity

- Výpočet často založen na zkušenosti se Španělskou chřipkou
- Riziko koncentrace musí být monitorováno
- Úroveň rizika záleží na typu pojistného krytí

Riziko úrovně morbidity

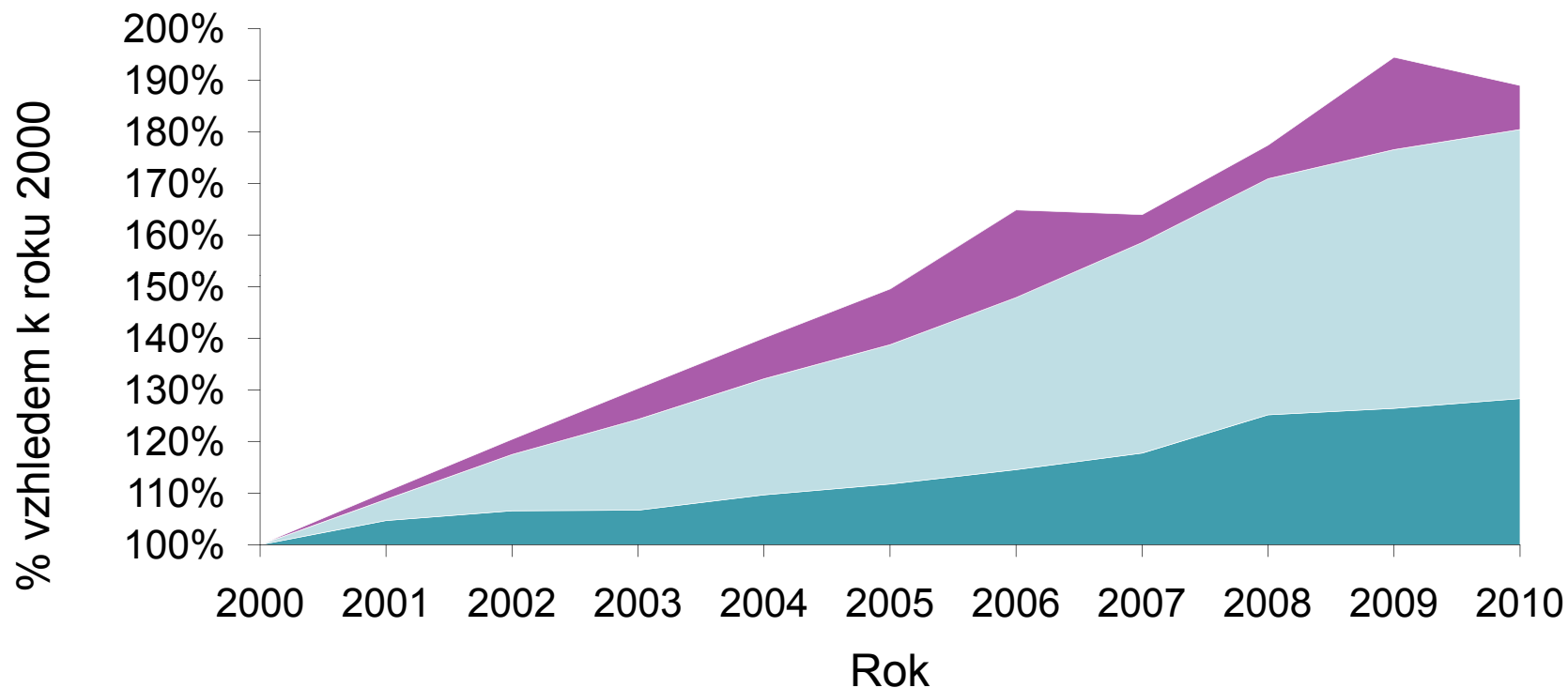
- Závislé na metodě použité k odhadu vývoje morbidity

Riziko vývoje morbidity

- Závislé na metodě použité k odhadu vývoje morbidity
- Vyšší úroveň nejistoty

Vývoj vybraných ukazatelů Česku

■ Inflace ■ Průměrná nominální mzda ■ Průměrné zdravotní náklady

Riziko nákladů

Interní model a Solventnost II

Netržní rizika v životním pojištění

- Riziko úmrtnosti (dlouhověkosti)
- Riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti (Riziko morbidity)
- **Riziko nákladů v životním pojištění**
- Riziko stornovosti

Testování interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

Nejllepší odhad nákladů

Náklady mohou být rozděleny na:

Podle činnosti:

- Pořizovací náklady
- Administrativní náklady
- Náklady na likvidaci pojistných událostí

Podle povahy nákladu:

- Fixní
- Variabilní

Rozdělení nákladů může být dáno alokačním klíčem

Fixní náklady podléhají nákladové inflaci

Riziko nákladů

Riziko změny úrovně nákladů

- Úroveň nákladů bývá často volatilní

Riziko neočekávaného vývoje nákladové inflace

- Možnosti ověřit hladinu spolehlivosti pro riziko vývoje nákladové inflace
  - vliv makroekonomické situace
  - vliv rozhodnutí státních institucí

Riziko stornovosti

Interní model a Solventnost II

Netržní rizika v životním pojištění

- Riziko úmrtnosti (dlouhověkosti)
- Riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti (Riziko morbidity)
- Riziko nákladů v životním pojištění
- **Riziko stornovosti**

Testování interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

Riziko stornovosti

Nejen stornovost, celkově předpoklady o budoucím vývoji portfolia:

- Úroveň stornovosti
- Inflační navýšení pojistného
- Převedení do splaceného stavu (Paid up)
- Další typy změn v úrovni pojistného
- Částečné storno
- Volba mezi důchodovou opcí a jednorázovou výplatou

Chování pojištěného na základě makroekonomické situace a rozhodnutí vedení pojišťovny

Riziko stornovosti

Riziko volatility stornovosti

- Rozdíly v porovnání s rizikem volatility úmrtnosti
- Riziko vyšší stornovosti pro „profitabilní“ produkty/nížší stornovosti pro „neprofitabilní“ produkty

Riziko pohromy (calamity) ve stornovosti

- Ve standardní formuli modelováno jako hromadná stornovost (mass lapse)
- Jedná se o realistický scénář? (úroveň šoku a okamžité storno)

Riziko extrémní stornovosti (příklad z UK - Equitable Life)

Lapse rate	2000	2001	2002	2003	2004
UK business					
Non-linked					
Life and General Annuity	2%	13%	11%	7%	3%
Pensions	1%	5%	12%	7%	3%
Permanent Health	4%	7%	12%	8%	5%
Linked					
Life and General Annuity	4%	15%	16%	12%	9%
Pensions	1%	6%	12%	9%	4%
Overseas business					
Non-linked					
Life and General Annuity	9%	15%	11%	7%	7%
Pensions	2%	7%	7%	4%	2%
Linked					
Life and General Annuity	7%	21%	15%	10%	12%
Pensions	3%	14%	10%	6%	4%

Riziko stornovosti

Riziko nejistoty úrovně stornovosti

- Rozdíly v porovnání s rizikem nejistoty úrovně úmrtnosti
- Riziko vyšší stornovosti pro profitabilní produkty/nížší stornovosti pro neprofitabilní produkty
- Solventnost II neuvádí explicitně nejistotu vývoje stornovosti

Testování interního modelu

Interní model a Solventnost II

Netržní rizika v životním pojištění

- Riziko úmrtnosti (dlouhověkosti)
- Riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti (Riziko morbidity)
- Riziko nákladů v životním pojištění
- Riziko stornovosti

Testování interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

Testování interního modelu

Analýza pohybu (Movement analysis)

Back testing

Analýza citlivosti (Sensitivity tests)

Testy stability výstupů modelu

Stres testy a výsledky scénářů

Testování přežití pojišťovny v případě kombinace negativních scénářů (Reverse tests)

Testování interního modelu

Příklady testování pravděpodobnostního rozdělení a vstupních statistických dat:

- Testování předpokladu o pravděpodobnostním rozdělení dat
- Testování nezávislosti dat
- Identifikace odlehlých pozorování

Ověření předpokládané distribuční funkce - Kolmogorov Smirnov test

Testujeme platnost nulové hypotézy H_0 : Pozorování pochází z předpokládaného rozdělení daného distribuční funkcí $F(x)$

Základní metrika testu je Kolmogorov – Smirnovova statistika D_n :

$$D_n = \sup_x |F_n(x) - F(x)|$$

kde $F_n(x)$ je empirická distribuční funkce

Kolmogorovovo rozdělení je dáno následně

$$K = \sup_{t \in [0,1]} |B(t)|$$

kde $B(t)$ je Brownovský most. Distribuční funkce K je dána vztahem

$$P(K \leq x) = 1 - 2 \sum_{k=1}^{\infty} (-1)^{k-1} e^{-2k^2 x^2}$$

Za předpokladu, že vzorek dat pochází z rozdělení $F(x)$ platí

$$\sqrt{n}D_n \xrightarrow{n \rightarrow \infty} = \sup_{t \in [0,1]} |B(F(t))|$$

Nulovou hypotézu zamítáme na úrovni spolehlivosti α , pokud

$$\sqrt{n}D_n > K_\alpha$$

Ověření předpokládané distribuční funkce - Anderson Darling test

Testujeme platnost nulové hypotézy H_0 : Pozorování pochází z předpokládaného rozdělení daného distribuční funkcí $F(x)$

Test využívá statistiku A , která je daná vztahem

$$A^2 = -n - S$$

kde

$$S = \sum_{k=1}^n \frac{2k-1}{n} [\ln(F(Y_k)) + \ln(1 - F(Y_{n+1-k}))]$$

a $Y_1 < Y_2 < \dots < Y_n$ jsou seřazená pozorování

Pokud je střední hodnota i rozptyl hledaného rozdělení neznámý, lze v případě normality rozdělení $F(x)$ statistiku upravit

$$A^{*2} = A^2 \left(1 + \frac{4}{n} - \frac{25}{n^2}\right)$$

Tato statistika se porovná s tabulkovou kritickou C_α , která závisí na typu rozdělení F
Nulová hypotéza se zamítá na hladině spolehlivosti α , pokud

$$A > C_\alpha$$

Ověření nezávislosti pozorování – body zvratu

Testujeme platnost nulové hypotézy H_0 : Pozorování x_i , $i = 1, \dots, n$ jsou vzájemně nezávislá

Bodem zvratu nazýváme bod x_i , pro který platí $x_{i-1} < x_i > x_{i+1}$ nebo $x_{i-1} > x_i < x_{i+1}$

Nechť Z je celkový počet bodů zvratu posloupnosti x_i

Předpokládejme, že x_i jsou vzájemně nezávislá a mají stejné rozdělení. Pak

$$U = \frac{Z - \frac{2n-4}{3}}{\sqrt{\frac{16n-29}{90}}}$$

má rozdělení $N(0,1)$ pro $n \rightarrow \infty$

Hypotézu o nezávislosti pozorování zamítáme na hladině spolehlivosti α , pokud

$$|U| > N_{1-\alpha/2}(0,1)$$

Ověření nezávislosti pozorování – autokorelace

Testujeme platnost nulové hypotézy H_0 : Pozorování x_i , $i = 1, \dots, n$ jsou vzájemně nezávislá.

Autokorelace r_k je definovaná jako

$$r_k = \frac{\frac{1}{n-k} \sum_{i=1}^{n-k} (x_i - \bar{X})(x_{i+k} - \bar{X})}{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{X})^2}$$

kde $\bar{X}$ je výběrový průměr

Předpokládejme, že x_i jsou vzájemně nezávislá a mají stejné rozdělení

Pak $\sqrt{n} |r_k|$ má pro $n \rightarrow \infty$ rozdělení $N(0,1)$ a hypotézu o nezávislosti pozorování zamítáme na hladině spolehlivosti α , pokud

$$\sqrt{n} |r_k| > N_{1-\alpha/2}(0,1)$$

Odlehlá pozorování

Oprávněnost odstranění odlehlých pozorování ze vzorku dat

Nutnost kvalitativních informací

- Jednorázové události, které se nemohou opakovat (například vlivem změny metodiky)
- Vliv odlehlých pozorování na vzorky s malým počtem pozorování
- Nutnost vysvětlit neobvyklá pozorování z důvodů řízení rizik

Příklady kritérií

- Kritéria vycházející z rozložení pozorování, například

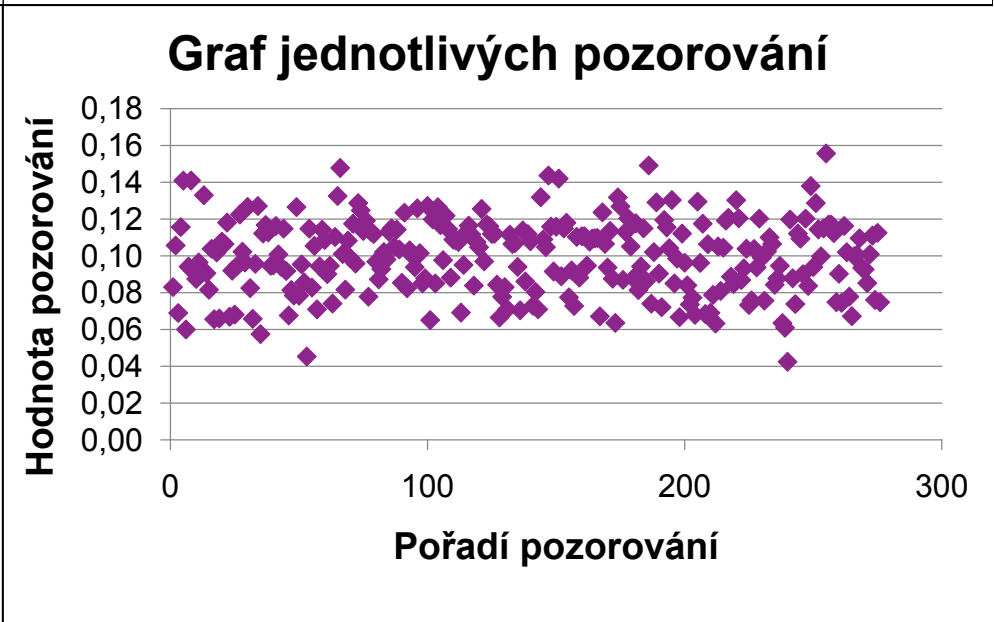
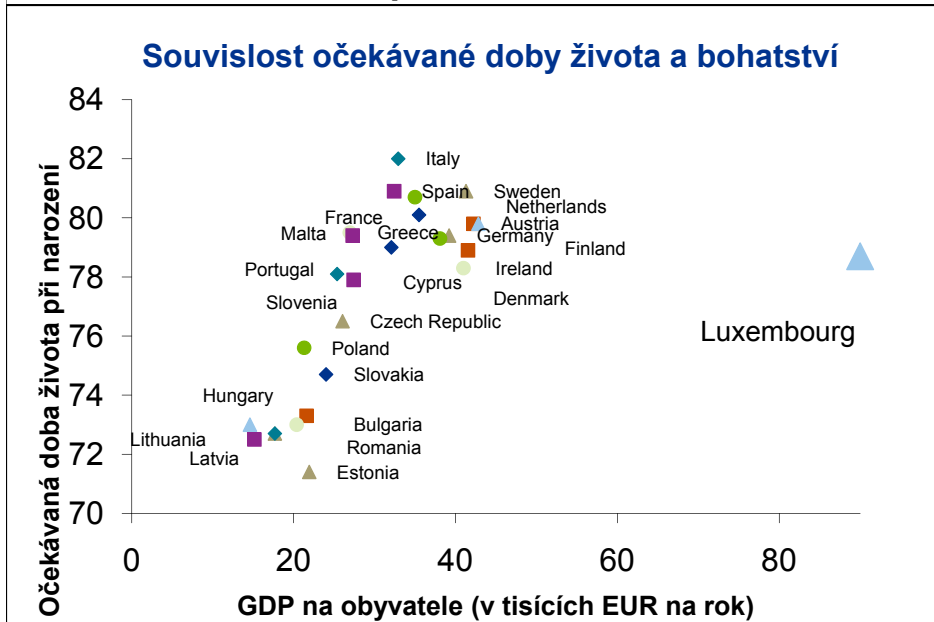
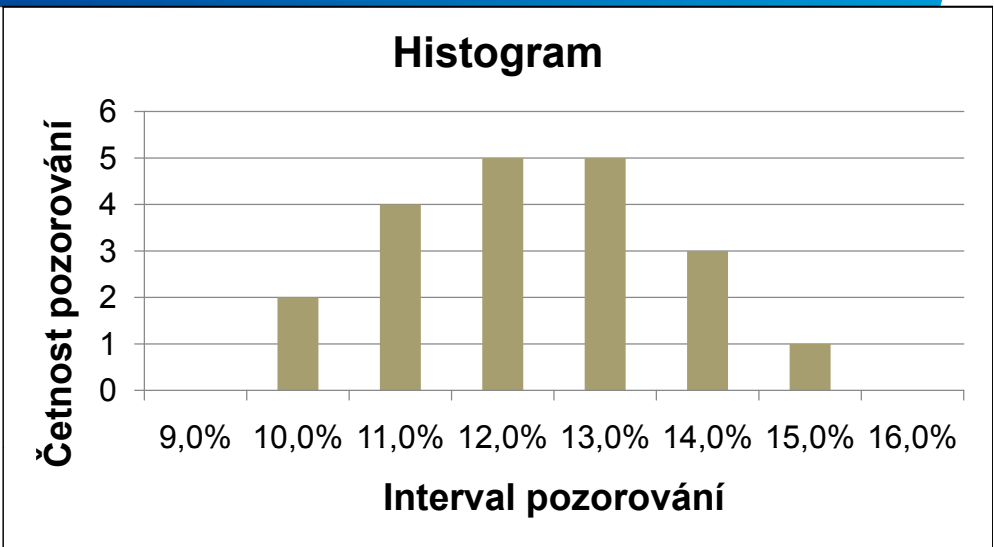
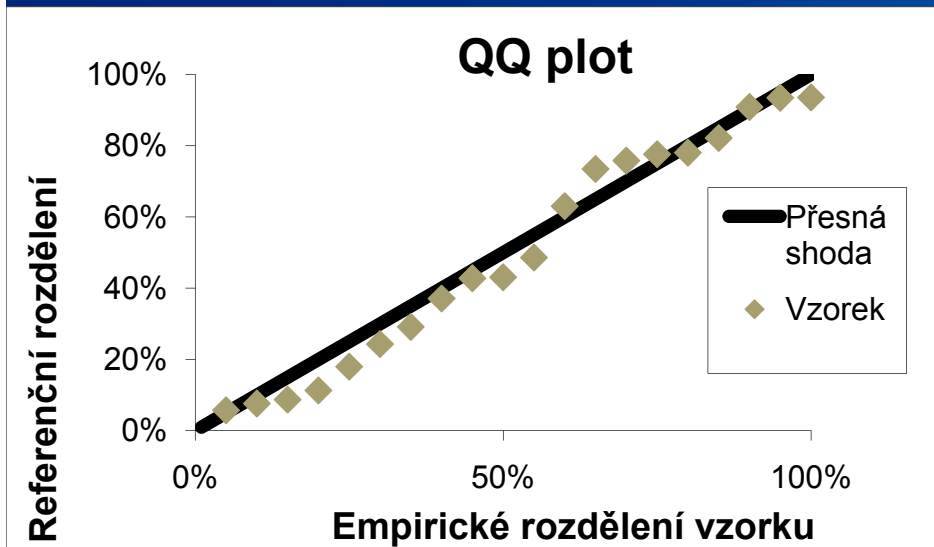
$$\frac{x_i - \bar{X}}{s} > 3$$

- Kritéria s předpokladem pravděpodobnostního rozdělení vzorku, například Chauvenetovo kritérium

$$P(x_i \geq X) < \frac{1}{2n}$$

předpokládá $X \sim N(\bar{X}, s)$ (x_i jednotlivá pozorování, $\bar{X}$ výběrový průměr, s výběrová směrodatná odchylka)

Grafické testy

Problematické oblasti interního modelu

Interní model a Solventnost II

Netržní rizika v životním pojištění

- Riziko úmrtnosti (dlouhověkosti)
- Riziko invalidity nebo pracovní neschopnosti a nemocnosti (Riziko morbidity)
- Riziko nákladů v životním pojištění
- Riziko stornovosti

Testování interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

Problematické oblasti interního modelu

Ověření předpokládaných pravděpodobnostních rozdělení

Ověření úrovně šoku pro katastrofické scénáře a nákladovou inflaci

Data a statistiky - dostupnost, aktuálnost, kvalita, robustnost

Automatizace procesu výpočtu požadovaného kapitálu

Otázky, komentáře?